

Kondor Béláról, halálának 40. évfordulóján

A *Jog Állam Politika* arculatának megfelelően és a szerkesztőség döntése alapján általában egy-egy számban egyetlen témakörből válogatott illusztrációkat közlünk. Következő számaink képanyagát azonban Kondor Béla műveiből válogattuk, amelyek részben magángyűjteményben, részben a győri Xántus János Múzeum képzőművészeti kollekcijában található, illetve a múzeum Patkó Imre Gyűjteményében tekinthetők meg. A szerkesztőbizottság Almási Tibort, a Xántus János Múzeum művészettörténészét egy rövid, Kondor Bélát méltató írás közzlésére kérte fel.

Kondor Béla a modern magyar képzőművészet egyik legjelentősebb képviselője, olyan nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő alkotó, aki egyéni hangvételű életművet tudott teremteni abban a korban – a XX. század 50-es, 60-as éveiben –, amely nemhogy nem kedvezett a nagy ívű, gondolkodásra, intellektuális elmélyedésre ösztönző, serkentő kísérleteknek, de ezeket kimondottan károsnak, nemkívánatosnak tartott.

Kondor Béla 1931. február 17-én született Pestlőrincen. Az érettségi után villanyszerelőként dolgozott az óbudai Hajógyárban. Innen került 1951-ben a Képzőművészeti Főiskola grafikai szakára, ahol mesterei Barcsay Jenő, Koffán Károly és Kmetty János voltak. Tehetségére már korán felfigyeltek, első, még a főiskolai évek alatt készült művei gyakorta feltűntek a kor folyóirataiban. Elhivatottságát, művészetének sajátos világszemléletéből fakadó eredetiségét és egyediségét nem csupán az itthon rendezett, az alkotónak mindannyiszor méltó elismerést hozó egyéni kiállítások, hanem a külhoni sikerek is igazolták, bizonyították. 1963-ban díjat nyert a miskolci, majd egy évre rá a Tokiói Grafikai Biennálén. 1968-ban többedmagával képviselte hazánkat a rangos Velencei Biennálén. Két ízben, 1965-ben és 1971-ben részesült Munkácsy-díjban. A Kossuth-díjat posztumusz, 1990-ben ítélték neki.

Bár Kondor Béla fiatalon, mindössze negyvenegy évesen hunyt el 1972. december 12-én, és így a sors csupán rövid időt hagyott neki arra, hogy kibontakoztathassa sokirányú tehetségét, ő mégis gazdag festészeti, grafikai, és nem mellesleg irodalmi hagyatékot örökített az utókorra.

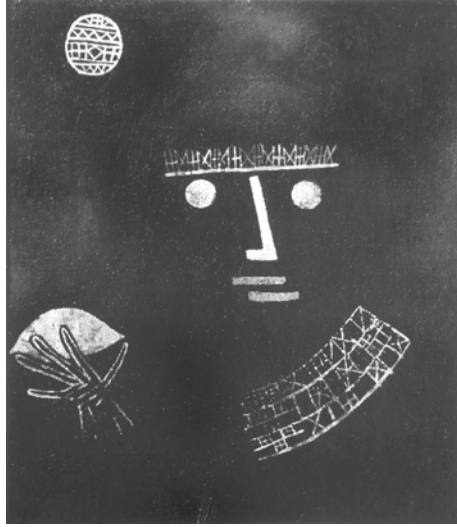
Művészetének központi, állandó témája az ember, és az ember sorsformáló erejének és példamutató etikai magatartásának bemutatása volt. Látomásszerű, a mitológia világához és a keresztény szimbolikához visszanyúló alkotásainak ikonszerű alakjai a homályba vesző múltba vetítik az örökké aktuális erköl-

csi kérdéseket, még hozzá olyan felhanggal és felelősségtudattal, ami már-már súrolja az önpusztító lelki tépelődés határát.

Kondor Béla a művészeti alkotó munkáját jelentős mértékben meghatározó és befolyásoló részkarccal a főiskolán, Koffán Károly irányítása mellett ismerkedett meg az 50-es évek elején. Kondor rézkarcait – de rajzait is – joggal nevezhetjük rendszerműveknek, hiszen bennük a művész nem ragad le egy kigondolt vagy megtapasztalt alaphelyzetnél, hanem jellemző módon, minden esetben bekalandozza a téma széles összefüggéseit, néhol variációit is. Ez az oka annak, hogy Kondor Béla grafikáit áthatja a mindent elsópró dinamizmus, a sűrített, tömörített mondanivaló, a részletek gazdagsága és finomsága. Ezekhez a művekhez csak úgy lehet közel férkőzni, ha vesszük a fáradtságot és megpróbáljuk felgöngyölíteni mondanivalójukat, és az említett részletekbe elbújtatott sokrétűséget. Aki végigjárja ezt a felfedező utat, rádöbben arra, hogy a rézkar-cok első ránézésre kusza vonalszövevénye, hálózata híven tükrözi és érzékletesen visszaadja azt a gigászi küzdelmet, amelyet partizán módra, sokszor magányosan, Kondor Béla vívott saját korának művészeti- és sorskérdéseivel.

Kondor máig ható és általános emberi problémákat feszegető tartalma okán napjainkban is aktuális és hiteles életművének talán legismertebb darabja az 1963-ban festett „Darázskirály”. A modern magyar festészet emblematicus alkotásává lett „Darázskirály” titkát, rejtélyét sokan és sokféleképpen próbálták megfejteni, magyarázni. Az általánosságban elfogadott nézet szerint Kondor a keleti egyházi képek hangulatát idéző „ikonos” művei sorába tartozó „Darázskirály”-a ötvözi az emberiségért kínhalált szenvedett Krisztus, és a szomorú, számos művész által megidézett bohóc, Pierrot alakját. Véleményünk szerint azonban a festmény nyitját máshol kell keresni!

1927-ben a svájci Paul Klee (1879–1940), a XX. század festészetének egyik újjító mestere megfestette „Fekete herceg” című kompozícióját. Ha összevetjük Kondor és Klee alkotását, rögtön szembetűnik, hogy közöttük túl sok a hasonlóság – a geometrikus elemekből építkező korona, a palást szegélye, a kéz tartása, a Hold-Nap jelenléte, stilizált formakialakítása stb. – ahhoz, hogy ez csupán a véletlen összecsengése legyen. Klee a sötét erők, az éj, a titokzatosság Fekete hercegével szemben Kondor ennek replikáját, az arany jelképezte és sugallta üdvözítő fényt, a halhatatlanságot, a transzcendens szférába való felülemelkedést festette meg a Darázskirályban.

•
Paul Klee, Fekete herceg, 1927.
Forrás: Partsch, 2003, 58.

•
Kondor Béla, Darázskirály, 1964.

Persze, a két mű között, az ellentétes tartalom, mondanivaló, a más és más művészeti formamegelevenítés miatt jól érzékelhető különbségek is vannak. Kondor egyrészt a szellemi megvilágosodásra utaló arany-napfény-korongtól övezett, másrészt a hétköznapi lét kötöttségeire utaló elnagyolt városrészlettől körülvelt királya egy képtelenül nagyra nőtt darazsat, méhet tart a kezében, amely az évezredes szimbólum rendszerben az isteni kegyelmet, a halhatatlanságot, a lélek mindenható erejét testesíti meg. Vele szemben áll Klee fekete hercege, akinek kezében a visszahúzó erőt, a bűnt, a rosszra való hajlamot jelképező csiga tűnik fel. Paul Klee-nél a mű tartalmi magja a reá jellemző visszafogott, redukált formanyelven, míg Kondornál a minden-mindennel összefüggő, szövevényes kompozíciós struktúrában, látványos képszerkesztésben tárul a néző elé.

IRODALOM

- Kondor Béla (1984): *Katalógus*, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.
- Partsch, Susanna (2003): *Klee*, Taschen/Vince kiadó, Budapest.